

Bröllopsmysteriet.

2.1. *Humanae Vitae* och bröllopsmysteriet.

Den principiella undervisningen i *Humanae Vitae* består i konstaterandet av ett *indissolubilis nexus* (oupplösligt band), bestämt genom Guds vilja, som människan av detta bestämda skäl inte får bryta på sitt eget initiativ, (jfr *HV* n:r 12) - mellan den äktenskapliga aktens dubbla mening: den förenande och den prokreativa. En sådan tydlig förklaring uppenbarar hur den äktenskapliga akten ska förstås i hela sin omfattning. Den öppnar vidare för en hel serie av antropologiska frågor. Vi kommer här in på tre av dessa huvudsakliga områden.

Först den *sexuella olikheten*, som en ontologisk yttring av Guds beslut att skapa människan, alltid och endast, som man eller kvinna.

För det andra *kärleken*, som förstås som en objektiv relation till den andre. Den grundar sig i en subjektiv kärlek (*affectio*) och förstås som enheten mellan ett biologiskt instinktivt och ett andligt förhållningssätt – omedvetet, halvt medvetet och medvetet – som uppkommer i subjektet som den som älskar eller den som blir älskad.

För det tredje fruktsamheten, att sätta barn till världen som en frukt av makarnas kärlek.

Tesen om ”den oupplösliga enheten” mellan den äktenskapliga aktens två betydelser kräver för att bevisas vara sann, att de tre nämnda faktorerna är förenade med varandra i ett oskiljbart sammanflätande, genom sin inneboende natur. Vi kan använda oss av begreppet ”bröllopsmysterium” för att antyda hur denna sammanflätning förhåller sig till sexuell olikhet, kärlek och fruktsamhet (prokreation), när vi bygger vår framställning på kulturhistoria och biblisk uppenbarelse. Än mer tycks mysteriet vara kopplat till en fenomenologisk bedömning

av den grundläggande mänskliga erfarenheten av ett möte i kärlek mellan en man och en kvinna. Dessutom kan begreppet genom en särskiljande analogisk princip sprida ljus över alla möjliga former av kärlek, från könsliv hela vägen fram till det sätt på vilket de Tre Personerna älskar varandra som en enda Gud. (C.S. Lewis, *The Four Loves*, London 1960). Trons alla viktiga dogmer kan nämnas i nyckeln till bröllopsmysteriet (äktenskapets förbundsteologi). I själva verket finns en sådan supra-sexuell bröllopsdimension närvarande i Gud själv, trots en avgrunds djup skillnad (jfr H.U. von Balthasar, *Theo-Drama II* och P.Evdokimov, *Woman and the Salvation of the World*, English translation, St Vladimir Seminary Press, New York, 1994); i Honom finner vi uppenbarligen kärleken i dess egentliga mening och fruktsamheten. Således bevarar den lägsta kärleken, den lägsta punkten på den analogiska skalan, trots dess animaliska kännetecken, detta begär efter fullkommande som den andra kan vara för ett ”jag”, åtminstone som ett ofullkomligt eko. (Författarens not: sammanflätningen av de tre konstitutiva faktorerna i bröllopsmysteriet kan tillämpas också på de högre djuren. Hos dem kan man bara tala om kärlek i icke-egentlig mening; likväl har S:t Thomas inte kunnat utesluta dem från *amor naturalis*).

För det första gör bröllopsmysteriet det möjligt för oss att begripa den äktenskapliga kärleken och äktenskapet i deras verkliga natur, betraktade utifrån deras högsta källa och ursprung. Gud, som är kärleken, är Fadern ”efter vilken allt vad fader heter i himlen och på jorden har sitt namn” (*Ef* 3:15; *HV*, n:r 8).

För det andra står det i ljuset av bröllopsmysteriet klart, varför det är så att makarna är Gud Skaparens fria och ansvariga medarbetare i den viktigaste uppgiften att överföra mänskligt liv (jfr *HV* n:r 1).

Till sist kan ett uppmärksam utforskande av bröllopsmysteriet förse oss med en adekvat kontext för att förstå den huvudsakliga undervisningen i *Humanae Vitae* (det ouplösliga bandet mellan den förenande och den äktenskapliga aktens prokreativa betydelse). Bröllopsmysteriet representerar den nödvändiga förbindelsen mellan den

äktenskapliga akten och ”den sammanhängande visionen av människan och hennes kallelse, inte bara hennes naturliga och jordiska, utan också hennes övernaturliga och eviga kallelse” (HV n:r 7).

Det är till vår nytta att än en gång ta upp bröllopsmysteriets tre faktorer.

2.2. Sexuell olikhet.

En uppmärksam, fenomenologisk blick på sakernas tillstånd avslöjar att sexualitet är detsamma som sexuell olikhet. Genom sexuell olikhet står den andre, den som står ansikte mot ansikte mot ett ”jag”, inte själv för hela olikheten; olikheten är, i en viss betydelse, inskriven i detta ”jag” självt. Utan att ”jagets” enhet bryts, uppfordrar olikheten till ömsesidighet, inte som integration av något som saknas, utan som villkor för ett fritt självförverkligande.

Människan bestäms alltid i sexuell olikhet och möter den andre i sin kropp. Hon är *corpore et anima unus*. Kroppen förstås som ett ”hela personens sakrament” och är det nödvändiga mediet både för sin egen individualisering och som relation till den andre (jfr H.U. von Balthasar, *Epilog*, 1987). Den ömsesidighet som flödar ut ur detta är inte bara fråga om komplementaritet – det handlar inte om det androgyna återställandet av två halvor, som i Aristofanes berättelse – därför att den är asymmetrisk till sin karaktär. Denna asymmetri kan först urskiljas på det sunda förnuftets nivå, eftersom samspelet ges människan inom ramen för en mångfald av samtidigt pågående relationer mellan personer, som alla spelar med sexuell olikhet som något väsentligt. Den maskuline mannen står således i relation till ett flertal figurer av det motsatta könet samtidigt (mor, syster osv.) utan att bli exklusivt polariserad av någon av dem i sökandet efter sitt jags förmenta andra halva.

Asymmetriens existensberättigande (*raison d'être*) kan emellertid finnas på en djupare nivå, på den ontologiska nivån. Sexuell olikhet (man-kvinna) identifierar en grundläggande antropologisk polaritet (de andra är kropp-själ och individ-social gemenskap). Dessa polariteter

uttrycker en lag att inom kontingent verklighet varandet, och dess transcendentala attribut (det ena, det sanna och det goda), alltid existerar i en dualistisk enhet. Denna dualistiska enhet består ytterst i enheten mellan existens och essens (*distinctio realis*, ontologisk olikhet), och når sin höjdpunkt i en ontologisk antropologi, i vilken den mänskliga friheten strävar efter att överskrida sig själv men som ändå inte av sin egen kraft kan förverkliga denna ”förmåga”.

Med hjälp av det asymmetriska samspelet kan det visas, att den sexuella olikheten i sig själv förklarar, hur den äktenskapliga kärleken (ett kött, äktenskap) och fruktsamheten (familjen) hänger samman genom sina egna inneboende värden. Att två har blivit ett kött betyder, att dessa två sammansmälter i sin frukt (barnet). Det betyder också att olikheten mellan mannen och kvinnan förblir intakt i den äktenskapliga akten. Denna olikhet är i själva verket en tredjes plats (barnets).

2.3. Den äktenskapliga kärleken.

Det särskilda uttrycket för den olikhet (polaritet), som är kännetecknande för skapade varelser i världen, är sexuell olikhet. Olikheten mellan fria varelser är det ”ontiska” steget i riktning mot kärlek. Det är förutsättningen för ett utbyte av varelser emellan, och, i fallet med medvetna och självmedvetna varelser, också förutsättningen för deras ömsesidiga immanens. Kärleken förfogar alltså över ett naturligt fundament (förf. not: det är i denna mening, enligt Thomas och skolastikerna, som *amor naturalis* är typisk för alla varelser, även icke besjälade varelser) som människan antar, men inte avsäger sig, genom friheten. I det faktum att människan är människa för någon annan, får den mänskliga friheten sin fulla betydelse. Människans sätt att leva kärlek måste av nödvändighet gå genom den sexuellt differentierade kroppen. Hon förstår den som den ursprungliga nivå på vilken en person erfar att hon måste vara sig själv i en objektiv form som är annorlunda än den egna. När kroppen uppfattas så ”kolliderar” människan med andra varelser i världen. (*”Tankar bor lätt tillsammans, men rymden vet hur*

tingen kolliderar hårt med varandra", Goethe). När en mänsklig varelse "kolliderar" med en annan, upptäcker människan att hennes frihet är begränsad och att den andre är en positiv verklighet. Ur denna ömsesidiga upptäckt av den andre visar sig, som i ett ljus, det samspel som skapar en grund för kärlekens dialog.

Här förstår vi vad det bibliska "ett kött" egentligen betyder. Detta "ett kött" är äktenskapets grund. De gifta uttrycker kärlek genom "kroppsspråket", som tydligt talar både om makarnas egen relation i kärlek och om deras roll som föräldrar. Den äktenskapliga akten, genom vilken paret ömsesidigt uttrycker överlämnandet av sig själva som fri gåva, är samtidigt ett uttryck för deras öppenhet för livet som gåva. Det är en akt i vilken det andliga och det kroppsliga inte kan skiljas åt. Det är i kropparna som paret fullbordar äktenskapet och kan erfara faderskap och moderskap. (*Donum Vitae* II B 4b).

2.4. Prokreationen.

Det vi kallar "ett kött" i den äktenskapliga akten kan tolkas som en vision av människan i ett helhetsperspektiv. Akten består av en kroppslig förening som av de två gör ett kött, som man kan se i dess frukt, ett barn. I detta barn har de två gett av sig själva i en odelbar enhet. De har medverkat på hela sin personliga nivå, biologiskt, psykiskt och andligt. (*Det svenska ordet "kött" är en översättning av grekiskans "sarx" och hebreiskans "basar", på arameiska "besar" eller "bisra". Dessa ord motsvarar inte den moderna svenska betydelsen, kött, som man köper och äter; "basar" betecknar hela människan och till och med "allt levande". Bibel 2000 översätter Job 1:14 med ordet "människa", "Och Ordet blev människa", alltså en semantiskt korrekt översättning av "sarx" respektive "basar". Ordet "prokreation" kan förstås, trots att det känns främmande för svenska språket, och föredras därför framför "avlande", med dess association till "avel". Övers. anm.)* Ändå är de två fortfarande *inconfuse*, alltså distinkta, och kan av just det skälet uppleva att deras förening är en förening av personer. Detta är möjligt därför att kroppen som personsakrament otvetydigt är sexuell på ett sätt som inte låter sig

insnävas. Polariteten förebådar olikheten och går inte att undertrycka just därför att den ontologiskt är vänd mot ett barns tillkomst. Det är möjligt att säga att en människa framträder som skapandets höjdpunkt i den äktenskapliga akten. Samtidigt är bröllopsmysteriet det djupaste mysteriet vi kan ana oss fram till i den naturliga ordningen. Vi bevittnar i mannens och hustruns kroppsliga förening också föreningen mellan det som är natur och det som är ande. Det som ger mening åt mänsklig prokreation är denna begynnelsepunkt, där både komplementaritet och skapande finns tillsammans. Man kan kalla det ett möte mellan andliga kroppar. Över dessa kroppar står ett tecken på en fruktbarande förening mellan kroppar. Ett sådant möte står högre än reproduktionsakten bland djuren som är ofullständig i den meningen att akten inte är ett möte mellan andliga kroppar. Djuren fortplantar sig visserligen och frambringar individer men denna prokreation beseglas med döden. Ändå kan man säga att människan på ett sätt deltar i djurens fortplantning men också att den är överlägsen. Människors fortplantning är emellertid en delaktighet i den sortens andliga fruktbarande som är typisk för änglarna, som dock inte ”fortplantar sig” genom en erfarenhet av självupplösning med tanke på artens behov av överlevnad.

Mannens och kvinnans bröllopsmysterium har en för dem typisk och särskild naturlig karaktär som bestämmer den särskilda natur som återfinns i deras fruktsamhet. Denna fruktbarhetsnatur måste uppfattas som prokreation i dess kvalitativa olikhet både i förhållande till djurlivets fortplantning och till alstrande (i Gud).

För att respektera kroppsspråket och den naturliga hängivenheten makarna emellan, måste den äktenskapliga akten ske med respekt för öppenheten gentemot fortplantningen; tillblivelsen av en ny person måste vara frukten av och målet för den äktenskapliga kärleken. Människans ursprung är på detta sätt frukten av en konception som ”inte bara är bunden till föräldrarnas biologiska utan också till deras andliga förening, eftersom de är förenade i äktenskapets förbund”. En befruktning som uppnås utanför makarnas kroppar berövas just därför det meningsinnehåll och värden som kommit till uttryck i makarnas kroppsspråk och i föreningen mellan personer (*Donum vitae* II B 4b, Respekt och Veritas Förlag, 2004).

2.5. *Bröllopsmysteriet och Imago Dei.*

Balthasar har med stort djup skrivit, att ”den enda analogi som naturen tycks visa för en närmare samhörighet med den gudomliga sanningen är könens förening, med den invändningen att analogin bara håller, om tidsintervallen mellan de tvås förening i ett kött och dess resultat i ett barns födelse lämnas därhän” (H.U. von Balthasar, *Prayer*, 1961, Sheed and Ward). Här kommer bröllopsmysteriet till uttryck med full kraft. Det visar sig i den odelbara och tydligt framträdande enheten av sexuell olikhet, kärlek och fruktsamhet i vilken person, äktenskap och familj fullt ut kommer till sin rätt. Detta djupa och naturliga mysterium avslöjar således människans form, eller *Gestalt*, uttryckt som skådespel. I samma utsträckning som människan bara kan reflektera över sitt liv utifrån denna mänskliga existens och genom den, lever varje mänsklig varelse enligt lagen om sin tvåfaldiga enhet, i vilken hon uppfattar den ursprungliga och ofrånkomliga enheten av ett polariserat ”jag”, det vill säga både i ande och kropp, som man och kvinna, individ och i gemenskap. Liksom vid varje annan väsensskillnad som återfinns i mänskligt varande får bröllopsmysteriet samtliga dessa tre polariteter att samspela och visa *att den andre har väsensgemenskap med ”jaget”* genom förståelsen av kroppen som hela *personens sakrament*, som förutsätter ”ett enat kött” (äktenskapet), inrättat för att bära frukt (familjen). Utan att utgöra ett hot för ”jagets” anatomi och stadga framstår inte olikheten som något utifrån kommande och behöver därför inte betraktas som något av tillfällighetsnatur. Äktenskap och familj blir väsentliga faktorer för det andliga subjektets självuppfyllelse som *person* (exemplet med jungfruligheten för gudsrikets skull förtar inte detta påståendes giltighet, därför att det representerar bröllopsmysteriets mest betydelsefulla ”variant”, i vilken genom nåd en form av äktenskaplig kärlek är verksam).

Mulieris Dignitatem tar sig an uppgiften att föreslå en betydande utvidgning av den klassiska läran om *imago Dei* för att ge utrymme åt denna utvecklade antropologiska vision. Dokumentet öppnar sig för moderna värderingar och föreslår, djupt rotat i det som vunnits i klassisk tradition, ett sätt att komma till rätta med det som i begrepp och förutfattade meningar ger ett begränsande synfält .

Det faktum att människan, som ”skapades som man och kvinna”, är Guds avbild betyder inte bara att var och en av dem individuellt är lik Gud som förnuftig och fri varelse. Det betyder också att mannen och kvinnan, skapade som en ”enhet av två” i deras gemensamma mänsklighet, är kallade att leva ett liv i kärlekens gemenskap och därigenom inför världen avspegla den gemenskap av kärlek som finns i Gud, i vilken de Tre Personerna älskar varandra i det enda gudomliga livets innersta mysterium. Fadern, Sonen och den Helige Ande, en Gud genom

gudomlighetens enhet, existerar som personer genom den ofattliga gudomliga relationen. Bara så kan vi förstå sanningen att Gud själv är kärleken (jfr 1 Job 4:16). Bilden av och likheten med Gud i människan som skapats som man och kvinna uttrycker också ”enheten mellan de två” i att gemensamt vara människa (i den analogi som kan förmodas finnas mellan Skaparen och det skapade). Denna ”enhet av två”, som är ett tecken på kommunion mellan personer, visar att människans skapelse också är präglad av en viss likhet med den gudomliga kommunionen (”*communio*”). Denna likhet är en egenskap som hör till både mannen och kvinnan som personliga varelser (*Mulieris Dignitatem*, 7, inofficiell övers. till sv. G. Fäldt).

I denna text hänvisar den Helige Fadern till den gemenskapsstiftande egenskapen i *imago Dei* och introducerar en länk mellan bröllopsmysteriet och den gudomliga kommunionen.

Presenterad på det sättet kan vi genom läran om *imago* förstå bröllopsmysteriets innebörd i hela dess fullhet. Genom lagen om uppstigande (analogisk) analogi sprider hopflätandet av den sexuella olikheten, kärleken och fruktbarandet, som genomlyser mannen och kvinnan, ett eget ljus över ecklesiologin (Kristus Brudgummen och Kyrkan Bruden: jfr *Ef.*, 5:21- 33) och, genom den uppoffrade kroppen och det blod som flöt ur den korsfäste Kristus (kristologin), över Treenighetens eget liv. Dessa kristendomens centrala mysterier hjälper oss i sin tur att bättre förstå bröllopsmysteriet, så som mannen och kvinnan lever i det, genom den nedstigande (katalogiska) analogiska lagen. Höjdpunkten i analogin möter vi objektivt i relationen mellan Treenigheten och familjen. I samma grad som familjen är uttrycket för skapade människors fullkomliga kärlek, är den en autentisk *imago trinitatis* (jfr S:t Augustinus, *De Trinitate* 12:5-7 och jfr St Thomas, *Summa Theologiae* 1, q. 93, a. 6, ad 2).

En slående konsekvens av denna teologiska vision av den mänskliga personen finner vi i dess bekräftelse av den grundläggande tesen i *Humanae Vitae* rörande de oskiljaktiga betydelseerna av förenande och prokreativitet i den äktenskapliga akten. Dessutom visar den på den viktiga länken till den centrala tesen i *Donum Vitae*, i vilken ställningstagandet i *Humanae Vitae* är objektivt innefattat. Det sägs nämligen att den mänskliga varelsens tillkomst alltså följer av ett avlande som är ”länkat till föräldrarnas, inte enbart biologiska, utan även andliga förening, som är följden av ett äktenskapligt förbund”. Fertilisering utanför parets kroppar förblir alltså genom detta faktum berövat de betydelser och de värden som kommer till uttryck i kroppens språk och i mänskliga personers förening. (*DV* II B 4b).

(Kardinal Angelo Scola: The Nuptial Mystery, engelsk översättning från italienskan utgiven av Eerdmans Publishing Co., 2005. Appendix 5. Övers. till svenska, G. Fäldt)

+